

LIBER SECVNDVS

pte ponendam esse nobis manifestissime declarat. Et hac de cā ipse Aristoteles cū in anterioribus. s. in libro de generatione animalium: & in eo q de longitudine uitæ ac breuis. & in eo q de iuuentute & senectute: causas generationis animalium & causas uitæ breuis ac longæ uitæ causasq iuuentutis & senectutis plenissime tractasset: nullū tū illogē illis i locis. s. nec generatōne nec uitā nec iuuentutē aut senecturē adhuc diffiniuisset: Idcirco in postrems libelli huius q est de uita ac morte: ultimi huius tertie partis: de natura animalium tractantis: unūquodq illorum scilicet generatōne uitā iuuentutē ac senectutē definiuit dicens. (Generatio quidem igit ē prima participatio i calido nutritiua aīæ uita aut mansio huius iuuentus aut est primæ refrigeratiua pticulæ augmētatio senectus aut huius detrimentū ætas florida aut horū medium mors aut &c.) Expeditis igit oibus ad secundam q est de animalū generatione & ad tertiā q est de uita ac uitæ cognatis expeditis inquā generationis animalū causis & principis i libro de generatōe. expeditis i libro de causis longitudinis ac breuitatis uitæ & i libro de iuuentute ac senectute eorundem causis: expeditis i sup i hoc libello eorū debitis definitionibus: tandem oīa i uno breui claudit epilogo dicens. (Quidq dem igitur est generatio & uita & mors.) Hoc quātū ad illud quod ostensum est i libro de uita & morte (& pp quas causas erunt animalibus dictū est) hoc quātū ad ea q tractauerat i libro de generatōe animalium & sequentibus libris. causæ. n. generationis traditæ sunt i libro de generatione animalū. causæ uero uitæ & mortis i libro de causa lōgitudinis ac breuitatis uitæ & i cæteris post illū. hic ergo epilodus i ultimis positus nobis manifeste demōstrat q liber de generatione animalium non sit ultimus. ut isti uoluerē. sed post generatōne sequant libri de uita & morte & cognatis uitæ & morti. Ex iis igit oibus clarissime demonstratū esse uiderur post librū de animalium generatione quē falso ultimū esse ponunt i negocio de animalibus: seq debere libros plurimos qui de uita ipsa & uitæ cognatis ac morte ultima oīum agunt. plura at ad hoc probandum non adducam cum de hoc in superioribus: ubi de libroꝝ ordine particulariter egimus plurima pertractata sint.

Disputatio contra errorē quo dicunt librū de aīa cū suis opatiōibꝝ primā eē ptē methodi de animalibus. Ca. VIII.
 On solū uti diximus peccauere priores circa eā quā de animalium negocio secundā dixere partem & ultimā de qua hactenus disputatū est. cæterū deliquere magis de ea parte quā priorem i ordine uoluerē eē partem. Dicunt. n. eam esse priorē q de cōi est oīum animalium formali principio. s. de aīa & suis operationibus uidelicet sensū memoria somno motu uita iuuentute & senectute & cæteris talibus. Cæterū quoniam libri de aīa de sensu de memoria de somno & motu alium ab iis qui de uita ac uitæ cognatis tenent locū: idcirco nostra disputatio primo circa librū de aīa cū alijs quatuor sibi annexis uersabitur. postea circa eos libros q de uita sunt ac uitæ cognatis. Scito tamen q quæcūq de ordine libri de anima dixero eadē de cæteris quatuor p̄dictis animalibus propinquis operationibus dicta putare uelim. cū illa quatuor mox ad illū sequant librū qui de aīa dicitur: ut isti quoq contra quos agimus sensere nobiscū. Accidit igitur talia de ordine dicentibus nec p̄spicue aduertentibus contraria dicere nis quæ i fine libri meteorologꝝ sic scripta sunt (Manifestatis aut us). s. p̄tibꝝ similaribus (similiter dissimilariā cōsiderādū. & tandē ex iis cōstituta. uelut hoīem & plantā & alia talia) si. n. cognitio similarium ex elemētōꝝ cōpositiōe & actiōe cognoscat p̄ similaria nō solū aīatōꝝ p̄tes simpliciōres sed et inaiata mixta sub itelligēdo de qbꝝ ē i tertio meteorologicōꝝ uolumine tractatū ē & si ex similaribus p̄tibꝝ fiat dissimilares p̄tes manifestū ē q post librū meteorologꝝ naturæ ordinē p̄sequēdo seq debeat liber ille q ē de p̄tibꝝ animalū. post meteorologīā igit cōphensis i ea lapidibus metallis ac eorū mediis uti cōphendit Aristo. i tertio de iis libro: mox liber seqtur q de p̄tibꝝ dicitur i causarum iquisitione. ergo ad meteorologīā mox non sequit liber de aīa sicut isti uelle uident. dicentes aīam cæteris tāq cōe principū animalū esse i ordie priorē: nis quoq testimoniū ē Alexā. aphrodisæus ibidē i suis cōmētariis dicens (Hunc seq uident q de p̄tibꝝ animalū) & reliq uti i priori diffuse satis adduximus uolumine Aristotiles et in primo de partibus animalium ordinem modum & uiam diserendi docet quæ de animalium natura docere intendit. iter quæ manifestissime p̄bat physico fore necessariam de aīa tractationem cum sit animalis natura sine qua nescitur animal. forma enim lectuli disci debet si lectulum scire nitamur: neq enim ut inquit sat est materiam pura lignum uel tale quid cognoscere nisi formam quoq noscamus imo magis formam scire necessarium est q rei materiam si res ipsa composita sciri debeat. uti et in superioribus demonstratū ē. p̄ hęc. n. clare demonstrat Ari. q ipsa materia prius disci debeat. q̄q ad compositi cognitionē hoc non sit idoneū nisi forma ipsa similiter adiscatur. Ostendit insuper ibidem q in tradenda de operationibus animalium scientia: generalis de ipsis puta de somno de motu & cæteris debet esse traditio: ne forte si de unaquaq operatione singularite in singulis animalibus traderetur. idem sæpe ac sepius inutiliter repeti oporteret. Plurima quoq alia preter hęc in illo primo de partibus uolumine de ordine tractandi de animalibus negotii in primis docet. Ita ut quisq recte concipere possit hunc de partibus animalium librum esse primum totius negotii de animalibus: causas inquirentis. Cum in eo ordinem ac modum & uiam tractandi negotium de animalium naturis per causas doceat. Non parua enim Aristotiles fuisse imperitia de aīa prius egisse & eius operationibus propinquieribus: quadā uniuersali traditione: deinceps illarum tractationis ordinem ac necessitatē idēcenti docuisse ordine. Simile. n. fecisset iis qui post completū iudicium de causa ipsa consulunt. cum in principio consultum oportuit iri. non post rei exitum. tale profecto absurdum uiro ingeniosissimo: non dixero in disciplinis tantum: sed in ordine ac modo tradendi disciplinas: qualis fuit Aristotiles: minime conuenit. Preter hęc circa finem eiusdem primi uoluminis de partibus animalium: disposito ordine ac uia procedendi: iam ad ea accedens quorum sua fuerat intentio: res naturales dicit in duas distingui partes: scilicet in immortales de quibus asserit se iam peregrisse. uidelicet in libro de celo & mundo. & corruptibiles. inter quas asserit esse animalia & plantas. Expeditis igitur diuinis & immortalibus: ad naturam animale se processurum dicit. dicens. (Sed cum iam satis de illis egerimus: nostiamq explicarimus sententiam: restat ut de animante natura diseramus.) Liqueat igitur ex iis de animante natura ante hunc librum de p̄tibꝝ animalium nudum diseruisse. sed in hoc de ea iānce

LIBER SECVNDVS

pisse uti superius quoque demonstratum est. Periret etiam si aliter diceret sermo ille ueridicus quo in fine libri de partibus ad motum utilibus qui de animalium progressu dicitur: sic scribitur in fine. (Quæ igitur de ipsis aliis partibus & earum quæ circa progressum animalium circa omnem secundum locum mutationem hunc habet modum: iis determinatis consequens est speculari de anima) Credo equidem si prefati uiri hunc aristotelis uiderent librum: quæ ipsi suis in cometariis aristotelis edidisse fatentur: sed eum nondum uidisse dicunt quæ ego & græce & latine interpretatum habeo librum de anima cæteris de animalibus descriptionibus non præposuissent. Auferri etiam secundum eorum sententiam aut saltim destrui oporteret illam nobilem ac uniuersalem sæpe dictam & græca matre approbatam collectionem qua in fine libri de causa motus animalium sic scriptum reperitur. De partibus quidem igitur uniuscuiusque animalium & de anima. Adhuc autem & de sensu & somno & memoria & ceteri motu diximus causas: Reliquum autem de generatione dicere. Ecce quoniam modo ac ordine animalium naturas docuerat: eodem in hac collegit collectione. & proxime tractanda proponit. primo. scilicet partes animalium eas etiam includendo quæ motui animalium deseruiunt. Secundo ea quæ de anima & reliqua iuxta præfatum in superioribus ordinem ante animam uidelicet proponendo partes & post motum qui somnum memoriam & sensum & animam consequitur non alias animalis remotiores operationes sed generationem mox apponendo. Per hæc itaque uerba aristotelis satis patet illos non parum errasse qui sciam de anima in animalium negotio ordine doctrinæ dixere fore priorē. Non solum autem hoc ab aristotele sed a senioribus quoque illud agnoscit qui aristotelem uerba primitus exposuere Alexander. n. aphrodisiæus qui sub seueri & antonino imperatoribus floruit non solum in expositione super librum meteorologicæ aristotelem uti diximus hoc notum fecit: sed in suo quoque libro quæ de anima scripsit clarissimis uerbis iis approbavit. (Quare si ea quæ comode & apte de animæ substantia præferunt contradictionibus implicare non uolumus primo loco ipse possidentis animam corporis apparatus contemplandus est & internarum inuicem externarumque partium cum ipso uenustatis & pulchritudinis concentu lex & dispositio conquirenda. simul enim hæc ipsa speculati fuerimus: haudquam ulterius: admirabile & nostra opinione maius esse uidebitur ut in corpore supraque opinari possumus mirabiliter atque ambitiose disposito anima tot in se motionum principia possidens contineatur.) per quæ uerba clarissime cognoscimus corporis partes interiores & exteriores ornatumque corporis: quæ & in libro de partibus propter quod & in libro de historiis. quia sunt tractantur ante animæ traditionem doceri debere. iis enim scitis omnis de anima difficultas tollitur. scitis enim diuersis partibus diuersis structuris: ornatis facile est agnoscere animam in se plurima continere principia ad tot motus in tot partibus deseruientia. Post hunc per plura secula auerroy in paraphrasi meteorologicæ hoc idem sensit dicens. (Ordo autem istorum librorum manifestum quod debet esse talis Nam liber in quo loquitur de membris animalium & eorum utilitatibus præcedit librum de anima. nam ea sunt materia animæ.) Non solum autem ex uerbis aristotelis & suorum expositorum hic error correctione est dignus uerum ex rationibus quoque uerbis ac sententiis aristotelis conformibus emendandus est Nam prefate operationes uti in libro de anima & in eo qui de sensu probatum est: anima & corpori sunt communes earum itaque cognitio ab utrisque præcognitis mutuari debet quare antequam causæ ipsarum operationum totius coniuncti doceri per causas debeant prius oportuit nos animalium partes & animam præsciuisse. si enim animæ cognitio ab operationibus pendeat: pendet quippe ab eis qua ipsarum operationes quæ sunt præcogniti debent quod sit in historiis. Clarius fiet hoc singula examinant: quomodo. n. ea quæ de sensu & sensibili suo loco ab aristotele tradita sunt: cognoscere poteris nisi membra sensibus deseruientia quæ in li. de partibus declarata sunt prius agnoueris memoria et & somni & motus agnitiones te præsciuisse nam cerebri supponunt uenarum et nã & cordis a quo sanguis & per quos in somno ad primum sensituum reflectunt uapores si natura somni sciri debeat: præcognosci oportet: partes et ad motum deseruientes ante ipsum motum animalium in li. de motu in ceteri tradito præcognouisse phas est. Respiratio et & caloris inati refrigeratio quæ in li. de inspiratione instruuntur quomodo per causas sciri poterunt nisi partes nonnullas animalium scilicet pulmonem in respirantibus & brachias in piscibus in libro de partibus animalium prius didiceris. Ita quoque de uita uitæque reliquis cognatis suo modo dicat. Clarissime igitur monstratum est quod ante libros de operationibus coniuncti partes animalium & ipsa etiam anima cum sit eorum principium seorsum præcognouisse necesse est. Sed dices fortassis quomodo anima ante operationes præcognosci debet cum potentias cognoscimus per operationes. non econtra. Ad hoc dicimus quod in determinando non dico de monstrando ordo a prioribus secundum naturam semper præcedere debet ad posteriora persequendo: nisi forte ut in superioribus diximus posteriora & compositiora ad simpliciorum cognitionem exemplaria fuerint: sicut animalia quæ compositiora ac natura posteriora fuerint ipsis plantis: tamen cum ipsarum plantarum sint exemplar: ideo plantis præcognosci debent: & cum priora præsciri debeant: licet circa animalium partes & anima ipsa prius ipsis operationibus doceri debent. illarum. n. causarum scitis faciliter operationum suarum cognosces natura & causam. Sic igitur potentia ipsa prædeterminari & præsciri debent ipsis operationibus. quoniam ad operationum cognitionem propter quod necesse fuit præsciuisse causas & naturam potentiarum. Nihilominus tamen si partium causas & animæ rationes agnoscere curamus necessario operationes ipsas nobis primo quia sunt præcognouisse oportet. Conferunt. n. magnam partem ad cognoscendum ipsum quod quid est. hæc autem conferentia est: cum ea quia sunt præcognouerimus. Talis autem cognitio quia sunt ipsarum operationum in libris de historiis habita est. & sic per operationes ipsas in libro de historiis quod sunt prius cognitæ: partium animalium & ipsius animæ discutitur causam & rationes. quibus scitis ad operationum causas ingredas accomodatae accedimus Contrarium autem iis esset si liber de anima & libri de operationibus in ceteri præcederent ad librum de historiis. Nam operationes coniuncti tradita in li. de sensu memoria somno & motu in hiis libris docentur propter quod tales sunt: in illis. n. libris earum operationum est causarum inquisitio in historiis autem sola narratione quod sunt quare si liber de anima & libri de operationibus eos antecederent libros qui & historias & partes docent incongruus ac ineptus ad doctrinam fieret ab aristotele. ideterminatiōis ordinis processus. uidelicet prius docere de eadem re quoniam propter quod. de hic docere ipsum quia est. hoc. n. dictis Ari. in naturalibus repugnat. quod in pluribus locis ait prius esse tractanda animalia per historias de hic illogice quæ in historiis narrata sunt: in libris aliis quæ non historiae sed scie nomen assumunt causas ingredas sunt. tamen dico de partibus & operationibus quæ de generatione animalium. &

LIBER SECVNDVS

uita cū morte & his cognatis. Ait. n. in primo de historiis (Vt primū differentias atq; accidentia q̄ iuncta cuiq; sunt accipiamus deinde eorū ad cōperiēdas cās enitamur) & in principio de p̄tibus aīaliū sub dubio p̄ponēs tandem res ipsas prius tradi debere cōcludit dehinc cās eorū inq̄ri oportere. dicēs) Nec illud manifestū ē utrū ut mathematici rem suā celestē demonstrare cōsueuerūt sic homo regē naturalīū studiosus primū q̄ parēt in aīalium genere partesq; singulas explorare: deinde cām quāobrem ita sint reddere debeat an secus agēdū sit) & parum infra (sed. n. exordiendū qd̄ dictū iam est ut primum res persequamur q̄ quoq; i genere cōspectiores promptioresq; habent deinde causas reddamus) in secūdo ēc de p̄tibus ait (Ex quibus nā & quot numero membris singula animalia cōstaret libris historiæ q̄ d̄ iis scripti a nobis sunt planius explicauimus nūc q̄s ob causas quæq; ad hūc modū ita se habēt cōsideremus uidelicet ita ut omnis ratio seu iuncta ab iis quæ p̄ historias exposuimus tractetur) Et libro de animalīū p̄gressū cū narrauerit quedā in hoc disputāda libro cōcludit (Quod igitur sic contingat manifestū ex historia naturali propter qd̄ aut nunc considerandū.) ac si diceret cognitio quia eorū q̄ in hoc libro disputanda sunt in libro historiæ narata est sed ipsorū cognitio p̄pter quod causas in hoc habenda est libro ex quibus omnibus liquet ea quæ in historiis de essentia & operationibus & de generatiōe aīalium ac uita: prius cognitione quod sunt pertractata sunt: eadē hęc & plura seiunctim in cæteris libris post hęc per causas propter qd̄ talia sint disputata fuisse. Quod si ipsa anima: si coniuñcti operationes: ipsiis historiis p̄determinatæ fuissent qualis nā in hac & ea quæ est de historiis p̄te debitus custodiret ordo prius. n. causæ ipsarū operationū inquirerentur dehinc prepostero ordine: disciplinæ aristotelis cōtrario in historiis eorū operationū fieret ipsa narratio Ad hęc quæ nā esset utriusq; modi doctrinæ. s. quia est & p̄p quid congrua respondentia: cū in historiis primo de partibus agatur: in causarū uero theoria secundum horum sententiam imo in toto de anima libris negotio prior esset aīa. Si igitur liber de anima cum libris de operationibus cæteros præcesserit libros: congrua historiæ & causarū theoriæ ac decēs peribit respondentia. Hinc igitur accipito librum de aīa cum operationibus sibi annexis non esse primam totius methodi de animalibus partem. ut isti dixerunt. Soluitur autē eorum ratio hoc modo. Nam aīaliū substantia duo i se continet. corpus quod est materia & animam quæ est aīaliū principium & forma. Volens igitur Aristoteles docere animalis naturam: In primis materiā ipsius. s. partes erudit dehinc formam scilicet animam & utriusq; idest coniuñcti operationes agit: præter hęc de efficiente cām in eo qui de generatione aīalium: uitam quoq; cū morte & iis cognata nos instruit. Cum itaq; ab iis dicitur aīa est principium oīum animantium dicimus profecto q̄ est eorū principium. cū sit aīaliū forma. & simul cum corpore est operationum cōiuñcti efficiens cām generationis sed & uitæ. Cū igitur sit horū principium: de anima priusq; de illis. s. operationibus & generatione ac uita agendū est. prius ergo de aīa & animalīū partibus determinandum est q̄ de operationibus. ex quo partes & aīa simul concausæ sunt illarū prius. n. tractari debet qd̄ ē principium eo qd̄ sit ex illo & cū ipsa anima & corporis p̄tes principiū sint generationis & uitæ: & ideo ante ḡnatiōnem & uitā uitæq; cognata p̄cedere debēt Cæterū cū aīa nō sit corporis. seu partiū cuius est entelechia: principiū sed ad animalis cōfectionem potius cōcausa: iccirco p̄pter hoc sua cōtemplatio ad eam q̄ est de partibus p̄cedere non postulat si igitur est principiū aīalium cōe iis precognosci debet omnibus quoq; ipsa ē principium quæ de aīali tractant: tractat at̄ essentia ipsa cuius ipsa aīa est p̄s & cōcausa cū ipso corpore siue p̄tibus quæq; p̄tū aīa non est principiū sed forma tractant operationes generatio & uita quoq; ipsa est principium & eadē merito p̄cedere debet. Ea. n. rōne q̄ aīa p̄dictis. s. operationibus ḡnatiōe & uita prius p̄tractari debet: eadē ē cognitio de corpore siue p̄tibus p̄cedere debet corpus. n. siue p̄tes aīalis cū ipsa aīa: operationū ipsorū generatiōis & uitæ: q̄ oīa sunt cōiuñcti & nō solius p̄tis: ē cōcā & principiū q̄re rō q̄ utunt̄ cōis erit & corpori & aīæ. neq; p̄p hoc ipsa aīa p̄cedere debet p̄tes. Tota igit̄ q̄stio in hoc unū decidit an aīa q̄ ē forma & principiū an corpus qd̄ est m̄a p̄cedere debeat i doctrinæ ordīe. Sed de hoc nūc nō sit ulterior disputatō quoniā de sola ari. itētiōe circa ordinē librorū suorū n̄ra uersat̄ itētiō. Satis. n. nobis fuit illoꝝ rōne: ex q̄ p̄bat̄ nitūt̄ li. d̄ aīa p̄cedere d̄ber̄ eo q̄ sit oīum aīaliū principiū forale cōe: n̄ cōcluder̄ clar̄ d̄mōstrasse. eosq; iunior̄s auctōr̄s. ari. aliorūq; plurioꝝ p̄ipatheticorū uerbis diuersis i locis scriptis: cōtrarios ac rōnibus deuictos fuisse. Cæterū cū istoꝝ op̄io ab Auicē. ortū hūerit. Ordini uero Aristote. penitus aliena. iccirco ut priora magis pateant ea quæ de iis duabus dc̄is partibus anima. s. & corpore senserit Auicēna mox disputabo.

Sentētia Auicēnæ. qui animā uoluit p̄cedere in ordīe doctrinæ ad reliqua quæ de animalibus tractant: & de solutione suarum rationum.

Caput. VIII.

Vicēna de ipsius animæ ordine duo probare nititur quoq; alterum est q̄ de anima ipsa prius agendū sit q̄ de corporibus. alterum q̄ non p̄ticulariter sed in genere potius. puta nō de uegetatiua: dehinc de suo corpore uegetabili: deinde de altera scilicet sensitiua dehinc de corpore suo agēdū sit. Talis enim tractādi intersec̄tio rem faceret ut ait difficilem: neq; tractare de uegetabili anima uegetabiliū dici potius de uegetabilibus poterat q̄ de sensibilibus. ex quo ipsa quoq; animalia uiuunt. similiter de brutis respectu hominum: qui cum brutis sensū p̄ticipāt: quapropter concludit & recte tractatū de aīa partiri non debere. sed cōi quadam disciplina secundum se & partes suas de aīa agendum esse. Altez uero quod probare nititur est q̄ de ipsa priusq; de suis corporibus tractandū est. Cæterū anima expedita ut inquit: quod superest corpus ē ac corporis affectiōnes. ex q̄bus uerbis rō i hoc strigif̄ q̄ de aīa prius agendū sit q̄ de aīaliū p̄tibus siue corporibus: erit. n. inq̄t sciētia liberior ac certior. Rō aut̄ ipsius ē quoniā cū sit aīaliū forma melior ē corpore qd̄ ē eorū materia. Ad hęc inq̄t aīa ad ea quæ corporis sunt cognoscēda magis adiuuat q̄ econuerso. Cæterū i hoc n̄ro libello n̄rum nō eēt officiū iis respōdere rōnib; nō. n. cōtra illos disputamus q̄ de ph̄icis scribētes suo p̄prio ordīe suos disposuere libros sed de li. Ari. ordīe n̄ra ē disputatō. Capiat unusq; & Auicēna & alter quē uolueris sibi placētē ordinē. suū. n. cuiq; recte positū fuisse ordinē a nobis cōcessū sit. q̄cqd̄ tamē fuerit. Ari. ordo i aliquo corripi nō poterit.